

ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

**УДОСКОНАЛЕННЯ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ

Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного

**Удосконалення освітньо-виховного процесу
в закладі вищої освіти**

збірник науково-методичних праць

**Запоріжжя
2023**

УДК 821.161.2.09 (062.552)

У45

Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: збірник науково-методичних праць / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. Вип. 26. 332 с.

Рекомендовано до друку вченою радою

*Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного
протокол №11 від 30.05.2023 р.*

Редакційна колегія:

Кюрчев С.В., д.т.н., професор, ректор ТДАТУ (головний редактор); Ломейко О.П., к.т.н., доцент, перший проректор (заступник головного редактора); Шарова Т.М., д.філол.н., професор, начальник ННЦ; Панченко А.І., д.т.н., професор, проректор з наукової роботи; Галько С.В., к.т.н., доцент, в.о. декана факультету енергетики та комп'ютерних технологій, Колокольчикова І.В., д.е.н., професор, в.о. декана факультету економіки та бізнесу; Іванова І.Є., к.с.-г.н., доцент, декан факультету агротехнологій та екології; Кувачов В.П., д.т.н., професор, в.о. декана механіко-технологічного факультету; Шокарев О.М., в.о. керівника ННІ ЗУП, кандидат технічних наук, доцент; Землянська А.В., к.філол.н., доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук.

У збірнику подано матеріали науково-методичної конференції ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти» (29 травня 2023 р., м. Запоріжжя).

Публікації присвячені питанням розвитку вищої освіти в умовах дистанційного навчання, використання інноваційних технологій в освітньому процесі, впровадження результатів наукових досліджень з пріоритетних напрямів у фахову підготовку здобувачів освіти технічних спеціальностей, провідним тенденціям суспільно-гуманітарної освіти.

Збірник буде корисним науково-педагогічним працівникам, учителям-практикам, аспірантам та здобувачам вищої освіти.

Статті опубліковано мовою оригіналу

Адреса редакції: 72312, ТДАТУ, пр-т Соборний, 226,

м. Запоріжжя, Запорізька обл.

e-mail: nnc@tsatu.edu.ua

Навчально-науковий центр університету

© Автори публікацій, 2023

© Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2023

ЗМІСТ

Антонова Г.В. <i>Дистанційне навчання: можливості та реальний досвід</i>	7
Болтянський Б.В., Болтянська Л.О. <i>Особливості використання ІТ-технологій в умовах дистанційного навчання</i>	13
Верхоланцева В.О., Паляничка Н.О., Фучаджи Н.О., Червоткіна О.О. <i>Міжнародна діяльність ТДАТУ в умовах воєнного стану</i>	21
Вершков О.О., Антонова Г.В. <i>Психологічна модель, що оперує формальними позначеннями емоційних станів</i>	26
Вершков О.О., Мацулевич О.Є., Тетервак І.Р. <i>Програмна реалізація процесу моделювання функціональних поверхонь двигунів внутрішнього згоряння при виконанні лабораторних робіт з дисципліни «Інформаційні технології у виробництві»</i>	31
Гулевський В.Б., Постол Ю.О., Ковальов О.О. <i>Використання інформаційних технологій як ефективного засобу вивчення дисципліни «Основи проєктування систем електрифікації»</i>	37
Дашивець Г.І., В'юник О.В. <i>Застосування сітьового моделювання виробничих процесів в інженерних дисциплінах</i>	47
Дереза О.О., Дереза С.В. <i>Особливості підготовки фахівців технічних спеціальностей</i>	56
Єременко Л.В., Ісакова О.І., Шлеїна Л.І., Зімонова О.В. <i>Аналіз підходів до розуміння конфліктності як якості особистості в соціальній психології</i> ...	63
Журавель Д.П., Бондар А.М. <i>Інноваційні технології профорієнтаційної роботи для здобувачів освіти технічних спеціальностей</i>	74
Землянський А.М., Землянська А.В. <i>Значення дисципліни «Політологія» для формування політичної культури майбутніх фахівців</i>	80
Зімонова О.В., Шлеїна Л.І., Ісакова О.І., Єременко Л.В. <i>Щодо формування комунікативної культури здобувачів вищої освіти</i>	89
Зінов'єва О.Г. <i>Організація самостійної роботи студентів на базі використання інформаційних технологій</i>	97

Ісакова О.І., Шлєіна Л.І., Єременко Л.В., Зімонова О.В. <i>Філософський аспект розвитку вищої освіти</i>	103
Ковальов О.О., Самойчук К.О., Фучаджи Н.О., Гулевський В.Б. <i>Формування навичок науковця при викладанні дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності»</i>	112
Козлова Л.В., Малюк Т.В. <i>Методичні підходи до проведення навчальної практики в дистанційному режимі</i>	120
Колесніков М.О., Покопцева Л.А., Пащенко Ю.П. <i>Неформальна освіта – крок до кар'єрного зростання</i>	128
Кривонос І.А. <i>Імплементация інтерактивних методів у процес вивчення іноземної мови дистанційно студентами спеціальності «Готельно-ресторанна справа»</i>	140
Ломейко О.П., Самойчук К.О. <i>Динаміка контингенту здобувачів ТДАТУ в 2022-2023 навчальному році</i>	149
Мацулевич О.Є., Антонова Г.В. <i>Автоматизація робочого місця інженера-механіка</i>	160
Мацулевич О.Є., Дереза О.О., Тетервак І.Р. <i>Використання САD-системи UNIGRAPHICS для технологічної підготовки виробництва корпусних деталей</i>	166
Михайленко О.Ю., Чаплінський А.П. <i>Колористичне рішення учбових приміщень з урахуванням норм ергономіки</i>	176
Паляничка Н.О., Верхованцева В.О., Фучаджи Н.О., Червоткіна О.О. <i>Особливості викладання технічних дисциплін при дистанційному навчанні у період воєнного стану</i>	183
Панченко А.І., Волошина А.А., Мельник О.В., Волошин А.А. <i>Шляхи удосконалення дистанційного навчання при викладанні технічних дисциплін у вищій школі</i>	188

Покопцева Л.А., Колесніков М.О. <i>Розвиток особистості фахівця з агрономії під час навчання у вищій школі.....</i>	200
Попова І.О. <i>Формування soft skills у здобувачів вищої освіти енергетичного напрямку в процесі вивчення теоретичних основ електротехніки.....</i>	206
Попова І.О., Квітка С.О., Чаусов С.В. <i>Особливості організації освітнього процесу здобувачів-енергетиків із вивчення обов'язкових дисциплін в умовах воєнного стану.....</i>	216
Сабо А.Г. <i>До дискусії щодо доцільності застосування презентацій у навчальному процесі.....</i>	224
Самойчук К.О. <i>Методика написання наукової статті здобувачами вищої освіти технічних спеціальностей в умовах військового стану.....</i>	231
Сахно Л.А. <i>Кейс-технології у викладанні обліково-аналітичних дисциплін.....</i>	241
Скляр О.Г., Скляр Р.В. <i>Використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання.....</i>	250
Тараненко Г.Г. <i>Педагогічний дизайн як актуальна тенденція підвищення якості освіти.....</i>	259
Червоткіна О.О., Верхованцева В.О., Паляничка Н.О. <i>Основні тенденції розвитку професійної освіти в Україні і за кордоном.....</i>	265
Червоткіна О.О., Ковальов О.О., Фучаджи Н.О., Матвіїшин П.В. <i>Навчання під час війни в Україні.....</i>	273
Шаров С.В. <i>Методичні підходи до викладання технології проектування та адміністрування баз даних.....</i>	281
Шарова Т.М. <i>Навчальний процес релокованого закладу вищої освіти в умовах воєнного стану.....</i>	288
Шарова Т.М., Землянська А.В. <i>Використання Освітнього порталу в дистанційному навчанні: недоліки й переваги.....</i>	297

Шлеїна Л.І. <i>Академічна доброчесність як невід'ємна складова сучасної вищої освіти</i>	304
Шлеїна Л.І., Ісакова О.І., Єременко Л.В., Зімонова О.В. <i>Інформаційні технології та їх застосування у процесі викладання суспільно-гуманітарних дисциплін</i>	312
Kryvonos I. <i>The improvement of listening skills of future Hotel and Restaurant business specialists during the learning of the discipline «English for specific purposes»</i>	318
Lubko D. <i>Improving students' educational practice using interactive technologies on the Arduino platform</i>	326

Єременко Л.В., к.психол.н., доцент, Ісакова О.І., к.ф.н., доцент,
Шлєіна Л.І., к.пед.н., доцент, Зімонова О.В., ст. викл.
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ КОНФЛІКТНОСТІ ЯК ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Анотація. У статті представлено теоретичний аналіз психологічної структури і функцій конфліктності особистості. Досліджено конфліктність як якість особистості. Розкрито основні наявні теоретичні підходи до розуміння конфліктності особистості у соціальній психології.

Ключові слова: конфліктність особистості, психологія конфлікту, конфліктоген, рівень конфліктності, конфліктна ситуація, конфліктний потенціал особистості.

Постановка проблеми. Проблематика міжособистісних конфліктів зачіпає всі сфери життєдіяльності, особливо в умовах підвищення рівня конфліктності в сучасному суспільстві. Найважливіша роль в конфлікті належить особистості, тому необхідно виявляти і враховувати психологічні особливості учасників взаємодії. Однією з таких особливостей, що детермінує зародження, динаміку і кінцевий результат розвитку конфлікту, є конфліктність особистості, яку найчастіше розуміють як її інтегральну властивість, що відображає частоту вступу в міжособистісні конфлікти. Крім того, істотне зростання конфліктності, як в соціальному так і в професійному середовищі, обумовлює значущість досліджень в галузі соціальної психології конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній психології конфлікту до теперішнього часу сформувалися чотири основних підходи до його вивчення: діяльнісний, організаційний, ситуаційний, особистісний.

Особистісний підхід, в якому розглядається обумовленість конфлікту емоційними і особистісними характеристиками (В.Г. Зазикін, Н.В. Крогіус, В.С. Мерлін, М.М. Обозов, Л.О. Петровська). В даному підході виділяють когнітивний і мотиваційний напрямки, які деколи

розглядаються як самостійні. У першому з них конфлікт представлений як когнітивний феномен. Причини конфліктів - в суб'єктивному відображенні протиріч, особливостей конфліктної ситуації, специфіці пізнавальних процесів при аналізі дій — своїх і опонентів, підстав конфліктів. Щодо другого підходу, причини конфліктів пояснюються з позицій боротьби мотивів протидіючих сторін [1–5].

У межах особистісного підходу сформувалися поняття «конфліктність особистості» і «конфліктна особистість», які розглядаються в нашому дослідженні. На сучасному етапі теоретичних і практичних досліджень проблематика конфліктності особистості є об'єктом спеціального вивчення. Питання про сутність конфліктності (внутрішньоособистісної, міжособистісної) досліджували як зарубіжні вчені – У. Клар, Дж.Г. Скотт, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні, так і вітчизняні психологи: А.Я. Анцупов, О.О. Бодальов, С.І. Заїченко, В.Г. Зазикін, Є.П. Ільїн, М.С. Міріманова, О.В. Наконечна, Л.О. Петровська, І.С. Почекаєва, І.Н. Свириденко, Д.О. Шевчук.

Існування численних і різноманітних підходів свідчить про актуальність проблеми конфліктів, але водночас, означає незавершеність розуміння і дослідження даної галузі знання.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є аналіз психологічної структури і функцій конфліктності особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важлива роль в конфлікті належить особистості. Необхідно виявляти і враховувати особистісні якості людей, які виступають центральною ланкою конфлікту. Однією з таких якостей багато авторів розглядають конфліктність, яка є однією з особистісних детермінант конфлікту і пов'язана з психологічними особливостями його учасників.

Проблема особистості заслуговує на особливу увагу і є однією з найбільш дискусійних в психології. Серед зарубіжних психологічних наукових напрямків відомими і актуальними є: психодинамічний (З. Фрейд, А. Адлер, К. Юнг), диспозиційний (Г. Олпорт, Р. Кеттелл), біхевіористський (Б. Скіннер), соціально-когнітивний (А. Бандура), когнітивний (Дж. Келлі); гуманістичний (А. Маслоу), феноменологічний (К. Роджерс), его-психологічний (Е. Еріксон, Е. Фромм, К. Хорні) [6–10].

У вітчизняній психології особистості до 70-х років ХХ століття переважали структурний підхід, який підкреслював необхідність виокремлення системоутворюючих якостей особистості і системний підхід, який не обмежується відокремленим вивченням психічних

процесів та індивідуальних психічних характеристик особистості. При застосуванні системного підходу дослідник орієнтується на цілісне, системне вивчення особистості. Серед зарубіжних дослідників близькі даному підходу теорії особистості Г. Олпорта, А. Маслоу. У вітчизняній психології - це теорії особистості Б.Г. Ананьєва, О.Г. Ковальова, В.С. Мерліна, К.К. Платонова.

О.О. Рильська трактує конфліктність особистості як рису характеру. Це дозволяє визначити місце конфліктності в структурі особистості. У дослідженні О.О. Рильської показано, що конфліктність більшою мірою залежить від рис особистості, які виражають ставлення до людей, ніж від властивостей, що характеризують ставлення до справи, до самого себе [11].

Представники системного особистісного підходу до вивчення конфлікту визначали в структурі особистості універсальні риси (особистісні диспозиції, риси характеру), які відповідальні за міжособистісну взаємодію, і, зокрема, за прояв кооперативності-конфліктності. Дослідники робили спробу створити на цій основі оптимальну модель з погляду відтворюваності в різних ситуаціях. Найвідоміші такі зарубіжні теорії – це факторна теорія особистості Р. Кеттелла, нейрофізіологічна теорія особистості Г.Ю. Айзенка, модель «Рекапітуляція», що була запропонована Е. Van de Vliert, і М.С. Euwema, які дослідили специфічні особистісні риси, що керують конфліктною поведінкою [12].

Ґрунтовно в структурі особистості виділяє конфліктогенні елементи Н.У. Заїченко. Це спрямованість особистості (конфліктогенними є гедоністична і егоїстична спрямованості), особливості самосвідомості (джерелами конфліктів є низький рівень самоповаги, висока тривожність, замкнутість, неадекватні самооцінка і рівень домагань), психічні стани (фрустрація, агресивність, схильність до стресу, страх), порушення мотиваційної сфери (порушення структури та ієрархії мотивів і потреб, переважання примітивних потреб), порушення емоційної сфери (до конфлікту призводять низький рівень розвитку емоційного інтелекту, нерозвиненість емпатії, негативне сприйняття світу, переважання емоцій над розумом), особливості характерологічних проявів (нетерпимість до недоліків інших, внутрішні конфлікти, недовіра до інших). І, нарешті, структурні елементи особистості, що знаходяться в розбалансованому стані, по відношенню до всієї системи особистості, і мають вплив на конфліктну поведінку: інтереси, потреби, емоції, що продукують

неадекватну психічну напруженість; здібності, темперамент, характер, мотиви, що займають чільну роль в психіці в ситуації конфлікту; деморалізація внутрішнього «Я» страхами, обмежені здібності людини до децентрації мислення, тобто зміни власної позиції в результаті її порівняння з позицією іншого [13].

На погляд Н.У. Заїченко, конфліктність, як особистісна якість, характеризується відсутністю відповідності між природними потребами і цільовими імпульсами їх задоволення (підвищена амбітність, честолюбство); завищеною самооцінкою і страхом не виправдати її; хронічним психічним дискомфортом, який обумовлено занадто високою емоційністю і наявністю почуття невпевненості в собі; стереотипністю поведінки і відносин; різними деформаціями особистості і патологіями психіки [13].

Аналіз наукової літератури виявляє, що в психології немає однозначного визначення поняття «конфліктність особистості», що ускладнює використання даного терміна, його теоретичне і емпіричне вивчення.

Вперше поняття «конфліктність особистості» ввів в психологічне наукове поле З. Фрейд, вважаючи, що людина конфліктна за своєю природою. В людині борються неусвідомлювані бажання, що мають дуальний характер. З дією цих суперечливих мотивів З. Фрейд пов'язував психологічні механізми конфліктності [6]. Згідно з поглядами А. Адлера, оточуючий людину світ агресивний, і незахищеність особистості перед ним, відчуття своєї неповноцінності і недосконалості, є головним джерелом конфлікту, тому що обумовлюють прагнення людини досягати переваги над іншими [8].

В рамках соціотропної парадигми (В. Макдугалл, С. Сігеле), стверджується, що людям спочатку притаманні інстинкти виживання, стадності, страху, самоствердження за рахунок інших. Ці інстинкти неусвідомлені, в той же час вони мають потужний вплив на спрямованість активності особистості, обумовлюючи її конфліктність. Дані інстинкти успадковуються, що забезпечує стабільність конфліктності поведінки. Водночас інстинкт боротьби за виживання забезпечує існування і розвиток [8].

На думку К. Хорні, ворожість людини є її природною реакцією на ворожий світ. Автор характеризує конфліктність як характеристику невротичної особистості, коли людина невротично реагує на таку життєву

ситуацію, яка у здорової людини взагалі б не викликала ніякого конфлікту [7].

Екзистенціалісти Р. Ленг, Ж. Сартр, В. Франкл розглядали конфліктність як порушення автентичності особистості, невідповідність буття в соціальному світі до її внутрішньої природи. Сприйняття власного «Я» і внутрішня мотивація такої особистості суперечлива. Її дезадаптованість призводить до конфлікту [14].

У дослідженні Л.О. Петровської конфліктність визначена як перманентна риса особистості, що акумулюється її природними задатками і соціальним досвідом [5].

Анцупов О.Я. під конфліктністю особистості розуміє її інтегральну властивість, що відображає частоту участі в міжособистісних конфліктах. При високому рівні конфліктності індивід стає постійним ініціатором напружених відносин з оточуючими незалежно від того чи передують цьому проблемні ситуації. Конфліктність особистості визначається комплексною дією психологічних (темперамент, рівень агресивності, психологічна стійкість, рівень домагань, актуальний емоційний стан, акцентуація характеру тощо), соціально-психологічних (соціальні установки і цінності, ставлення до опонента, спрямованість у взаємодії «на себе», компетентність в спілкуванні) і соціальних факторів (умови життя і діяльності, можливості релаксації, соціальне оточення, загальний рівень культури, можливості для задоволення потреб тощо) [15].

Згідно з поглядами Д.В. Колесова, конфліктність особистості ґрунтується на невмінні чітко оцінити, прийняти, усвідомити свої справжні інтереси; невміння співвіднести наявні інтереси з усією системою цінностей опонента. Конфліктній поведінці при цьому сприяють: неповага до потреб іншої сторони, відмова їй у праві мати власні інтереси; підвищена збудливість індивіда; перевага об'єктної каузальної атрибуції, коли опоненту приписують злі наміри щодо себе; наявність комплексу образи або комплексу загрози; принципова нездатність до компромісу; невміння ефективно контактувати з оточуючими; вкладання в конфлікт духу змагання: хто переможе? При цьому сама по собі «перемога» починає домінувати над фактичними інтересами [16].

Д.В. Колесов розглядає конфліктність особистості як схильність ініціювати конфлікти. Конфліктна людина часто схильна проявляти конфліктоутворюючу ініціативу, яка стає наслідком надлишкових

домагань: хтось починає претендувати на володіння тим, що до пори було загальним надбанням і спільно використовувалося.

Аналіз вищевказаних підходів показав, що конфліктність найчастіше розглядається як негативна якість, наявність якої визначає схильність особистості до деструктивних конфліктів.

Іншу концепцію пропонує І.М. Свириденко, розуміючи під конфліктністю стійкі, повторювані особливості поведінки особистості в конфлікті, як конструктивні (конфліктостійкість), так і деструктивні (власне конфліктність). Автор пропонує розглядати три типи поведінки особистості в конфлікті: гармонійна пасивна (пасивна конфліктність), гармонійна активна (активна конфліктність) і гармонійна (конфліктостійкість) [17].

Аналогічне трактування пропонують О.В. Наконечна, Д.О. Шевчук, вважаючи, що є континуум, на одному з полюсів якого знаходиться конфліктність, на іншому – конфліктостійкість особистості [18]. У роботах М.С. Міріманової вказується, що протилежним полюсом конфліктності є толерантність [19].

Група дослідників розглядають рівні конфліктності особистості. Так, в дослідженні І.С. Почекаєвої запропоновано шість рівнів конфліктності: елементарний, формальний, конформний, рівень дотримання нейтралітету, достатній і оптимальний. Автор вважає, що в процесі розвитку особистості змінюється і конфліктність. Ця зміна відбувається поетапно, що дозволяє виділити рівні конфліктності [20].

Елементарний рівень конфліктності характеризується відсутністю в суб'єкта будь-яких знань про конфлікт і способи поведінки в ньому. Не аналізуються причини конфлікту і його наслідки. Відсутнє диференціювання сфери виникнення конфлікту: відбувається перенесення конфліктного протистояння, що виникло в одній сфері відносин, на всі інші. Партнер психологічно пригнічується, занижується його статус. Поведінка конфліктуючого стає підкреслено ригідною, самоконтроль і самокритичність відсутні.

Формальний рівень конфліктності вказує на наявність у суб'єкта деяких уявлень про природу конфлікту і способи поведінки в ньому, але вони носять формальний характер. Стан психічної напруги і агресія щодо опонента неодмінно супроводжують конфліктну взаємодію. Рефлексія власних дій розвинена слабо. Ініціатор конфлікту сприяє його розростанню, бо намагається залучити в нього інших учасників.

Конформний рівень конфліктності передбачає наявність у суб'єкта системних знань про природу конфлікту і способи його вирішення, але вони не застосовуються ним на практиці. Він свідомо віддає перевагу беззастережним поступкам або компромісу, не намагаючись критично осмислити ситуацію. Невпевненість в собі викликає почуття психологічного дискомфорту.

Рівень дотримання нейтралітету вказує на те, що у суб'єкта наявна система знань про конфлікт, види конфліктів і можливі способи їх врегулювання. Але це не спонукає суб'єкта до позитивного розв'язання конфліктів. Він пасивно приймає норми поведінки, що нав'язують інші, прагне до досягнення особистісної автономії, навіть якщо заподіює шкоду власним інтересам.

Достатній рівень конфліктності характерний для суб'єкта, що володіє цілісною системою знань про природу конфлікту, його динаміку, можливі причини і ефективні способи його вирішення. Характерна розвинена емпатія, орієнтація на встановлення позитивних емоційних зв'язків. Суб'єкт використовує наявні знання для прогнозування, попередження та успішного вирішення конфліктів. У пошуку конструктивних рішень займає активну позицію.

Оптимальний рівень конфліктності є відмінною рисою суб'єкта зі сформованою системою знань про природу конфлікту, його динаміку, види, можливі причини і ефективні способи розв'язання. Усвідомлюється важливість вміння знаходити оптимальні способи вирішення конфлікту. Розвинене почуття власної гідності і здатність поважати опонента, що забезпечують сприятливе емоційне самопочуття під час вирішення конфлікту. У конфліктній взаємодії створюється і підтримується атмосфера партнерства. Характерне свідоме уникнення постконфліктного протистояння. [20]

Автор акцентує на когнітивному та емоційному аспектах конфліктності. На наш погляд, виокремлення оптимального рівня конфліктності свідчить, що автор не розглядає конфліктність як абсолютно негативну якість особистості.

Всі зазначені підходи протиставляють напрямки взаємодії особистості з оточуючими. Зазвичай вони розглядають або готовність людини до розуміння інших, визнання їх права на власну думку або рішення, або прагнення бути домінуючою стороною у взаєминах, що поєднується з готовністю піти на конфлікт в разі невідповідності зовнішньої ситуації власним бажанням і цінностям. У першому випадку

йдеться про прояв у спілкуванні низької конфліктності (толерантності, конфліктостійкості), у другому – про конфліктність (або її високий рівень). Таким чином, мається на увазі деяка дихотомія поведінки людини – вона або толерантна, або конфліктна, або знаходиться десь між цими полярними позиціями.

Подібний лінійний, двомірний підхід досить зручний для класифікації стилів міжособистісного спілкування, але не відображає всієї глибини і складності поведінки людини в соціальній взаємодії. Така однозначність некоректна при дослідженні феномена конфліктності: суб'єкт, що класифікується дослідником як конфліктний, не завжди буде обирати конкурентний спосіб взаємодії, з іншого боку, толерантна особистість не завжди буде погоджуватися з іншого образом думок іншого, з його варіантом дій.

Є підстави вважати, що в більшості випадків однозначне пояснення тієї чи іншої активності людини лише з позиції ситуаційного або ж особистісного підходу окремо, буде некоректним.

Окрім поняття «конфліктність особистості» в соціальній психології розглядаються подібні категорії: «конфліктна особистість», «конфліктогенна особистість», «конфліктна поведінка», «схильність до конфліктної поведінки», «конфліктний потенціал особистості».

Дж. Г. Скотт та інші відносять конфліктних особистостей до категорії «важких», маючи на увазі людей, з якими ускладнено спілкування, конфлікти з якими легко виникають, але складно вирішуються. Існують типології важких у спілкуванні людей. Наприклад, Дж. Г. Скотт, посилаючись на класифікацію Р. М. Бремсона, називає і характеризує такі типи: «агресивісти», «скаржники», «мовчуни», «надпокладисти», «вічні песимісти», «всезнайки», «стопори», «максималісти», «невинні брехуни», «помилкові альтруїсти» [21].

Визначаючи поняття «конфліктна особистість», У. Клар характеризує людину, яка має надмірну схильність до сприйняття ситуацій як конфліктних, або схильна до конфліктного реагування на різні обставини [22].

О.В. Буртова дає наступне визначення: конфліктна людина – це людина, яка частіше за інших створює і залучає інших в конфлікти і конфліктні ситуації [23].

На думку О.О. Бодальова, конфліктною називається особистість, яка в силу певних своїх властивостей є ініціатором багатьох негативних або

деструктивних конфліктів, а так само має схильність залучатися в конфлікти, створені іншими [24].

Як вважає Р.М. Грановська, класифікують людей незалежних – тих, хто наполегливо зберігає свої особисті цінності без нав'язування їх іншим, і конфліктних, які вважають за необхідне нав'язати свої цінності всім оточуючим. Серед конфліктних часто зустрічаються авторитарні особистості, які, зазвичай, слабо усвідомлюють свої негативні властивості. Конфліктна особистість несприятливо впливає на психологічний клімат в групі. Разом з тим, автор не виключає і кореляції конфліктності з творчими здібностями, що сприяє розв'язанню групою нестандартних завдань [25].

Аналіз понять «конфліктність особистості», «конфліктна особистість» і «конфліктогенна особистість» дозволяє з'ясувати, що їх сутність пов'язується авторами з ініціюванням конфліктів, частотою вступу в них. Втім, такий підхід не відображає розуміння діалектичної єдності, конструктивних і деструктивних функцій конфлікту і конфліктності особистості.

Висновки дослідження і перспективи подальших розробок. Як підсумок зазначимо, що на сучасному етапі зберігається стійкий і постійно зростаючий інтерес до вивчення різних аспектів і форм конфліктності в соціальній психології. Втім, в дослідженнях соціальних конфліктів, проблематика конфліктності не є достатньо розробленою. У психологічній науці немає однозначного визначення поняття «конфліктність», дискусійним залишається питання про психологічну структуру і функції конфліктності особистості в міжособистісній взаємодії, методах її діагностики. Більш детального висвітлення потребують питання про вплив конфліктності на продуктивність комунікативної діяльності, про механізми та умови її актуалізації. Набуває важливості проблема визначення технологій, що сприяють формуванню конструктивної конфліктності особистості, а також оцінки їх ефективності.

Таким чином, конфліктність особистості є однією з особистісних якостей, що обумовлюють зародження, динаміку і кінцевий результат конфлікту. Використовуючи поняття «конфліктність», «конфліктна особистість» більшість авторів мають на увазі високий рівень конфліктності, характеризуючи його як негативну якість, що визначає частоту вступу в конфлікти. Однак, даний підхід не дає можливість визначити особистісні якості, складові структури конфліктності і чітко

визначити її функції (як конструктивні, так і деструктивні) в міжособистісній взаємодії.

Результати здійсненого аналізу дозволяють сформулювати діалектичне розуміння функцій конфліктності. Згідно з таким підходом, конфліктність можна тлумачити як інтегративну якість особистості, що являє собою симптомокомплекс компонентів і проявляється в потребі пошуку конфліктних ситуацій. Якість особистості, яка характеризує особистість, з одного боку, як нездатну прийняти позицію опонента і знайти конструктивне рішення для запобігання перетворення конфліктної ситуації в інцидент (деструктивна функція конфліктності), а з іншого боку - прояв конфліктності сприяє актуалізації соціальної сміливості, комунікативних і організаторських здібностей суб'єктів спільної діяльності (конструктивна функція конфліктності).

Література

1. Зазикін В.Г. Конфліктна особистість в конфліктному протиборстві (психологічні аспекти проблеми). К. : Знання, 2014. 120 с.
2. Крогіус Н.В. Конфлікти та конфліктна поведінка: методи дослідження. К. : Центр учбової літератури, 2020. 240 с.
3. Мерлін В.С. Психологія індивідуальності. К. : Лібра, 2009. 542 с.
4. Обозов М.М. Психологія міжособистісних відносин. К. : Либідь, 1990. 192 с.
5. Петровська Л.О. Про понятійну схему соціально-психологічного аналізу конфлікту. Теоретичні та методологічні проблеми соціальної психології. К. : Університет «Україна», 2007. 143 с.
6. Фрейд З. Психологія несвідомого. Харків – Київ : Р.И.Ф., 2016. 198 с.
7. Хорні К. Невротична особистість нашого часу. Самоаналіз. К. : Міленіум, 2018. 237 с.
8. Зиглер Д. Теорії особистості. К. : Каравела, 2010. 608 с.
9. Cattell R.B. Personality and learning theory: The structure of personality in its environment. Vol. 1. New York : Springer, 2009. 158 p.
10. Erikson E.H. Identity. Youth and Crisis. N.Y., 1968. 365 p.
11. Рильська О.О. Психологія конфлікту. К. : Центр навчальної літератури, 2017. 464 с.
12. Van de Vliert E., Euwema M.C. Agreeableness and Activeness as Components of Conflict Behaviors. *Journal Person. Soc. Psychol.*, 2004. V. 66. №4. P. 18–26.

13. Заїченко Н.У. Психологічні аспекти і можливості вирішення міжособистісних конфліктів. К. : Знання, 2014. 60 с.
14. Франкл В. Людина в пошуках сенсу. Т. : Астон, 2018. 351с.
15. Анцупов О.Я. Конфліктологія: підручник. К. : Ельга, 2005. 496 с.
16. Колесов Д.В. Конфлікт і компроміс. Розвиток особистості. Вінниця : Видавництво ВНТУ, 2010. 177 с.
17. Свириденко І.М. Конфліктність особистості з різними рівнями зрілості: автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2016. 23 с.
18. Наконечна О.В. Психологічні детермінанти конфліктності підлітків. Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. №2. С. 15–23.
19. Міріманова М.С. Конфліктологія: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2008. 318 с.
20. Почекаєва І.С. Соціальна психологія: навч. посіб. К. : Академія, 2005. 240 с.
21. Скотт Дж.Г. Конфлікти, шляхи їх подолання. К. : Кондор, 2011. 190 с.
22. Klar Y. Conflict as a Cognitive Schema: Toward a Social Cognitive Analysis of Conflict and Conflict Termination. *The Social Psychology of Intergroup Conflict. Theory, Research and Applications* / ed. by W. Stroebe a. o. Berlin, 2018. P. 73–85.
23. Буртова О.В. Конфліктологія: навч. посіб. К. : Шкільний світ, 2008. 504 с.
24. Бодальов О.О. Психологія спілкування. К. : Либідь, 2012. 256 с.
25. Грановська Р.М. Творчість і конфлікт в дзеркалі психології. К. : МАУП, 2012. 416 с.

Yeremenko L.V., Isakova O.I., Shleina L.I., Zimonova O.V. Analysis of approaches to understanding conflict as a quality of personality in social psychology.

***Summary.** The article presents a theoretical analysis of the psychological structure and functions of personality conflict. Conflict as a personality quality is investigated. The main available theoretical approaches to understanding personality conflict in social psychology are revealed.*

***Key words:** personality conflict, psychology of conflict, conflictogen, level of conflict, conflict situation, conflict potential of personality.*

